

РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА
УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“ ВО СКОПЈЕ
ФАКУЛТЕТ ЗА ЗЕМЈОДЕЛСКИ НАУКИ И ХРАНА - СКОПЈЕ

КОН РОДОВО ОДГОВОРНИ ПОЛИТИКИ И БУЏЕТИ ВО ЗЕМЈОДЕЛСТВОТО И РУРАЛНИОТ РАЗВОЈ

Автори:

Проф. д-р Марина Нацка,
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје,
Факултет за земјоделски науки и храна – Скопје

Проф. д-р Андреас Дрихутис,
Земјоделски Универзитет во Атина

Проф. д-р, Родолфо М. Најга, Јр.,
Универзитет Тексас А&М

Проф. д-р Драги Димитриевски,
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје,
Факултет за земјоделски науки и храна – Скопје

Проф. д-р Ивана Јанеска Стаменковска,
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје,
Факултет за земјоделски науки и храна – Скопје

Илустрација на насловна страна Freepik - Freepik.com © Заштитени авторски права

Оваа публикација е изработена во рамки на проектот „Кон родово одговорни политики и буџети во земјоделството и руралниот развој“ спроведен од Факултетот за земјоделски науки и храна - Скопје, со поддршка од проектот на UN Women „Промовирање на родово одговорни политики и буџети: кон транспарентно, инклузивно и отчетно управување во Република Северна Македонија“, финансиран од Швајцарија и Шведска.

Мислењата и ставовите изразени во оваа публикација се мислења и ставови на авторите и нужно не ги претставуваат мислењата и ставовите на UN Women, Обединетите нации или на другите придружни организации, или на Швајцарија и Шведска како донатори.

КРАТКО РЕЗИМЕ

Зажакнувањето на улогата на жените во земјоделството има потенцијал значително да ги потпомогне руралните економии и да го поттикне руралниот развој. Успешноста на ваквите интервенции зависи од инклузивни и одржливи родово одговорни политики кои создаваат работни места за долгорочно зајакнување на положбата на жените. Сепак, на креираните политики и мерки за поддршка на земјоделството и руралниот развој честопати им недостасуваат родово одговорни политички интервенции насочени кон потребите на руралните жени.

Националните институции ја препознаваат важноста на родовата еднаквост. Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство на Република Северна Македонија формираше *Работна група за родово еднаквост и зајакнување на жените*. Работната група има за цел да го поддржи следењето и анализите пред и по воведување (кога процената пред (*ex ante*) не е применлива) мерки за предлагање последователни родово специфични активности за зајакнување на жените во земјоделството во идните стратешки политички документи за земјоделство и рурален развој.

Сепак, и понатаму постои значителен и долгогодишен диспарат помеѓу жените и мажите во земјоделскиот сектор и руралните заедници. Жените во земјоделскиот сектор се во значително понеповолна положба во споредба со мажите во однос на сопственоста на средства, придонесот во одлучувањето, контролата над користењето на приходите и нивниот лидерски потенцијал (58 од 100 жени се без моќ за одлучување во споредба со 33 од 100 мажи; 66,6% од жените не се еднакви со својот партнер) (Димитриевски и др. 2019). Жените, исто така, во принцип имаат помала преговарачка моќ при носењето одлуки во домаќинството. Понатаму, наодите од нашето истражување покажуваат дека само обезбедувањето дополнителна финансиска поддршка за маргинализираните или обесправените жени може да не ги даде посакуваните исходи на политиката доколку тие претходно не постигнале одредена положба на зајакнатост. (Nacka, Drichoutis & Nayga, 2023).

Овде се поставува прашањето дали тековните владини програми за поддршка во земјоделството и руралниот развој се ефективни доколку недостасуваат анализи пред и по воведување на мерките кои ќе покажат дека одредени

интервенции може подобро да се справат со долгорочното економско и социјално зајакнување на жените во земјоделството и руралните средини.

Во 2019 година, со Националната програма за финансиска поддршка на земјоделството и руралниот развој во Република Северна Македонија беше воведена **првата родово одговорна мерка** (мерка 115). Мерката имаше за цел да ги поддржи жените во земјоделството (активни членови на земјоделски домаќинства) со финансиска поддршка (3.000 евра) за инвестиција што ќе додаде вредност на нивното производство и вештини и ќе поттикне активности од кои ќе произлегуваат приходи. Мерката сеопфатно ги покрива почетните инвестициски трошоци што подносителот на барањето треба првично да ги направи. Од 403 жени кои побарале поддршка, 61,04% биле подобни да добијат грант, а само 48% ја продолжиле постапката за барање финансиска поддршка. Реализацијата на исплатата на мерката се завршува во септември/октомври 2022 година, во полза на 131 жени од првиот повик во 2019 година. Во 2022 година беше објавен вториот повик со кој финансиската поддршка се зголеми на 6000 евра.

Истражувањето има за цел да се осврне на следниве прашања: **а)** да го утврди ефектот од мерката 115 и од гледна точка на политиката и од перспектива на самите жени; **б)** да ги идентифува областите каде што интервенциите на политиката би можеле да се подобрат за да се обезбеди одржливо, долгорочно зајакнување на жените; и **в)** да даде препораки за спроведување дополнителни мерки кои ќе имаат партиципативен пристап, овозможувајќи еднакви можности за различни групи жени во земјоделството и задоволување на нивните специфични потреби. Според литературата, пристапот кон развивање политички мерки за зајакнување на жените треба да биде во силна корелација со меѓусебната зависност на економското и социјалното зајакнување и последователната употреба на економски и бихевиористички истражувачки пристапи, како што се економските експерименти. Важноста на експериментите се потпира на нивниот пристап заснован на докази и способноста да воспостават каузалност, што е неопходно за донесување одлуки при анализирањето на економијата и политиките и нуди висококвалитетни докази за причинското влијание на политичките интервенции.

ЦЕЛ НА ПРОЕКТОТ

Проектот „Кон родово одговорни политики и буџети за земјоделство и рурален развој“ има за цел да го подобри развојот и планирањето на политиките за земјоделство и рурален развој во Северна Македонија. **Општата цел** на проектот е да го поддржи идното планирање и развој на политиката за земјоделство и рурален развој и да го подобри процесот на креирање родово одговорни политики за долгорочно зајакнување на жените во земјоделството. Проектот идентификуваше **три клучни резултати**. Со самото презентирање на истражување засновано на докази пред владините службеници и креаторите на политики, **резултат 1** овозможува информирано донесување одлуки, гарантирајќи дека мерките и буџетите на родово одговорните политики се интегрирани во националните програми за земјоделство и рурален развој. **Резултат 2** се фокусира на напорите за градење капацитети, нудење на потребните вештини и знаења за службениците и креаторите на политики со цел ефективно да ги вклучат родовите аспекти и родово одговорното буџетирање во земјоделските политики и програми. На крај, **резултат 3** има за цел да ги зајакне жените во земјоделството и руралните области преку унапредување на нивните можности за пристап и придобивки од мерките на политиката кои нудат поддршка и помош во земјоделските активности.

МЕТОД

- **Индексот на незајакнатост на жените** во земјоделството се мереше во пет области: производство, ресурси, приход, лидерство и распределба на времето, со стандардизирани прашалник по пат на анкета (Alkire et al. 2013);
- **Тестирање интервенции во политиката:** финансиска поддршка од воведена родово одговорна мерка 115 и обука за финансиска писменост за земјоделските домаќинства, на кои присуствуваа и жените и мажите со цел идно заедничко донесување на одлуки;
- **Економски експеримент во лабораторија на терен (рандомизирани контролни истражувања)** за да се утврдат **преференциите за ризик и време на жените** (Holt & Laury, 2002; Andersen et al. 2008) во експериментален дизајн во две фази:

1. Фаза I (Декември/јануари 2022/2023 година): Индекс на незајакнатост на жените и преференциите за ризик и време на жените измерени **пред** двете политички интервенции: реализација на исплатата на мерката 115 и обука за финансиска писменост за земјоделските домаќинства.
2. Фаза II (април 2023 година): Индекс на незајакнатост на жените и преференциите за ризик и време на жените измерени по двете политички интервенции: реализација на исплатата на мерката 115 и обука за финансиска писменост за земјоделските домаќинства.

➤ **Родово одговорна анализа на политиките и програмите за земјоделството и руралниот развој** за да се истражат политиките и буџетските трансфери со цел да се даде преглед на клучните правни, стратешки и оперативни документи кои ги прикажуваат развојните цели и ја регулираат финансиската поддршка во земјоделството.

- Дополнително, беше спроведена **теренска студија** која опфати 100 жени кои се занимаваат со земјоделство. Целта беше да се проценат нивните перцепции во однос на пристапноста и ефективността на програмите и мерките наведени во политиките за земјоделство и рурален развој.

Примерок

300 жени кои работат во секторот земјоделство по случаен избор од различни статистички региони во земјата, поделени во три групи (рандомизирани контролни истражувања):

- **Група I (контролна):** 100 жени без положба на моќ кои не поднеле барање за националната родово одговорна мерка 115;
- **Група II (одбиена):** 100 жени кои поднеле барање за мерката 115, но биле одбиени поради различни фактори поврзани со критериумите;
- **Група III (одобрена):** 100 жени кои поднеле барање за мерката и добиле финансиска поддршка.

Зошто преференции за ризик и време?

- Преференциите за ризик и време (ПРВ) се суштински преференци поврзани со заштеди, инвестиции, избор на занимање, понуда на работна сила, одлуки во земјоделството, претприемништво и други аспекти од секојдневниот живот;
- ПРВ може директно да се поврзат со зајакнувањето на жените;

- Доколку некои жени се систематски помалку склони кон преземање ризици или помалку ориентирани кон иднината, поголема е веројатноста овие жени да се откажат од широк опсег на економски можности (капитални инвестиции, заеми, претприемачки одлуки итн.)
- Би било поисплатливо интервенциите да се насочат кон оние на кои им се потребни, на пример, жени помалку склони кон преземање ризици или помалку ориентирани кон иднината.

Како ги утврдуваме?

- Користиме сет добро воспоставени активности за избор од литературата за експериментална економија за да ги добиеме ПРВ (Holt & Laury, 2002; Andersen et al. 2008)
- Преференциите за ризик се добиваат со барање од субјектите да направат избор помеѓу

меѓу лотариски опции (стимулирани мерки за вистински пари – 10 опции) кои вклучуваат или **помал ризик – помала добивка или поголем ризик – поголема добивка**;

- Преференциите за време се добиваат со барање од субјектите да направат избор помеѓу паричните износи на одреден датум;
- Утврдените мерки за ризик и идна ориентација се добиваат откако испитаниците ќе наведат колку се подготвени да преземаат ризици и колку се нетрпеливи на Ликертовата скала.
- Лице кое избегнува преземање ризик би ја претпочитало сината лотарија (понизок распон), додека лице која сака ризик би ја претпочитало жолтата лотарија (повисок распон). На жените им беа дадени различни лотариски опции за да се добие појасна слика за тоа колкав ризик се спремни да преземат.

○	70% веројатност	30% веројатност
	400	320
○	Индиферентна сум, двете опции се еднакво привлечни	
○	70% веројатност	30% веројатност
	770	20

Графикон 1 Пример за лотариски избори

Графикон 2 Пример за преференции за време

Со корелација на **Индексот на зајакнатост на жените и преференциите на ризик и време** од двете фази на експериментот, го мериме ефектот на интервенциите врз зајакнувањето на жените и нивните одлуки и основни преференции за ризикот во економските можности поврзани со одлуките во земјоделството, инвестициите, одлуките за земање кредити, лидерството и претприемништвото.

I ИЗБРАНИ РЕЗУЛТАТИ ЗА ИНДЕКСОТ НА НЕЗАЈАКНОСТ НА ЖЕНИТЕ

Табела 1 Резиме на индикатори и резултати поврзани со областите (n=300 жени)

Пет области	Индикатори	Избрани резултати		
		Контролна	Одбиени	Одобрени
Производство	Придонес во производствени одлуки	1,5% сметаат дека немаат придонес во донесувањето одлуки	9,1% сметаат дека немаат придонес во донесувањето одлуки	• 1,4% сметаат дека немаат придонес во донесувањето одлуки
Ресурси	Сопственост на средства	55,9% не поседуваат ниту едно средство во домаќинството	15,6% не поседуваат ниту едно средство во домаќинството	• 16,7% не поседуваат ниту едно средство во домаќинството
	Пристап до и одлуки за земање кредити	85,3% не донесуваат ниту една одлука за изворот на кредитирањето	64,1% не донесуваат ниту една одлука за изворот на кредитирањето	• 69,6% не донесуваат ниту една одлука за изворот на кредитирањето • По мерката 115, процентот пораснал на 78,7%
Приходи	Контрола над користењето на приходите	- Повеќето жени, 60% имаат удел од 40% во приходот на домаќинството 30% од жените имаат помалку од 30% удел во приходот на домаќинството	- Повеќето жени, 47% имаат удел од 40% во приходот на домаќинството 30% од жените имаат помалку од 30% удел во приходот на домаќинството	• 61% остваруваат приходи од инвестицијата од мерката 115
Лидерство	Членство во групи	10,3% членуваат во најмалку една група/здружение	14,1% членуваат во најмалку една група/здружение	• 22,8% членуваат во најмалку една група/здружение
Распределба на време	Обем на работа	66,2% работат повеќе од 10 часа дневно	67,9% работат повеќе од 10 часа дневно	• 63,3% работат повеќе од 10 часа дневно

Нашите наоди покажуваат дека жените со повисоки индексни резултати имаат и повисоки резултати во однос на ПРВ. Ова сугерира дека интервенциите насочени кон зајакнување на жените во земјоделството, особено во области како што се пристапот до кредити, моќта на одлучување и контролата над приходите, веројатно ќе дадат позитивни економски резултати за домаќинствата. Свкупно, индексот на незајакнатост варира многу помеѓу трите групи од нашиот примерок. Кај контролната група, 53,6% од испитаните жени не успеваат да ја зајакнат својата положба и нивниот резултат за незајакнатост е прилично повисок од вкупниот просек. За споредба, само 11,1% и 16,46% од „одобрената“ и „одбиената“ група не успеваат да ја зајакнат својата положба.

Табела 2 Индекс на незајакнатост на жените

	Контролна	Одобрена	Одбиена
% од жени кои не ја зајакнуваат својата положба	53.60%	11.11%	16.46%
Недостигнување зајакнатост	0.229	0.045	0.074
Трпеливост	8.71	8.05	8.73
Ризик	5.81	6.03	6.90

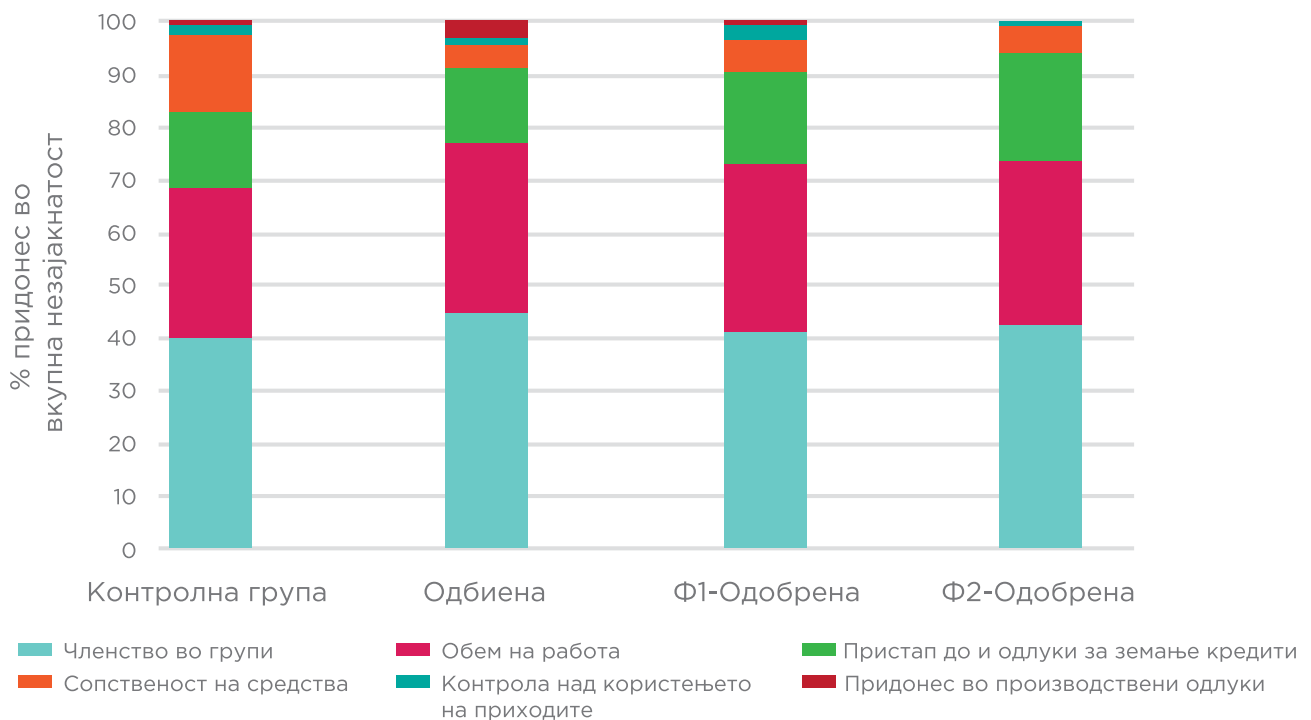
Нашата студија покажа дека жените кои биле помалку склони кон преземање ризици или помалку ориентирани кон иднината, имаат помала веројатност да се вклучат во претприемачки

активности, дури и кога им се дава можност. Поголемо преземање ризик се поврзува со одобрената и одбиената група во споредба со контролната, додека процентот на трпеливост е приближно ист во трите групи. Оттука, политиките кои имаат за цел да го унапредат зајакнувањето на жените во земјоделството мора да ги земат предвид разликите во ПРВ меѓу жените и да понудат приспособена поддршка за оние на кои им е потребна дополнителна помош да ја надминат нивната аверзија кон ризик.

Графикон 3 Индекс на незајакнатост на жените пред и по интервенциите од политиките

Области кои најмногу придонесуваат за незајакнатост на жените во сите групи се **членството во групи, обемот на работа и пристапот до/одлуката за земање кредити**. Овие три индикатори заземаат околу 80% од вредноста на индексот на незајакнатост во земјоделството. За жените со најниско ниво на незајакнатост (контролна група), областа сопственост на средства има значаен придонес кон недоволното зајакнување. Полошкиот и Пелагонискиот регион покажуваат пониски нивоа на незајакнатост.

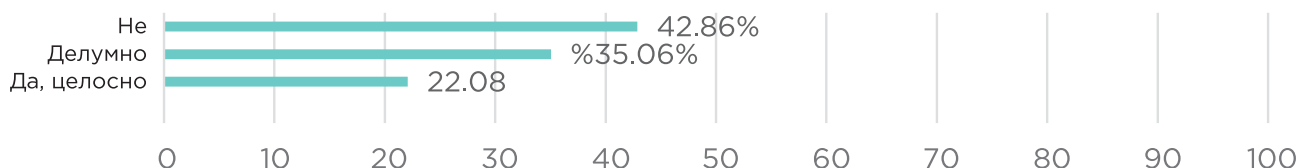

Графикон 4 Влијанието на областа/индикаторот врз непостигнување зајакнатост

II ИЗБРАНИ РЕЗУЛТАТИ ЗА МЕРКАТА ИНТЕРВЕНЦИЈА 115 НА ПОЛИТИКАТА

- 63,5% од примерокот поднеле барање за мерката 115;
- 66,4% го добиле грантот;
- 61% остваруваат приход од инвестицијата од мерката 115;
- „Не ја користам опремата“ е главната причина за оние кои сè уште не оствариле приход;
- 93,5% сметаат дека мерката 115 е успешна во однос на зајакнувањето на нивната положба;
- „Нискиот износ на финансиски средства за покривање на инвестицијата“ е главната причина за оние кои сметаат дека мерката не е успешна алатка за зајакнување;
- Обуката за финансиска писменост има позитивно влијание врз знаењата и вештините на жените. Сертификатот за завршена обука се покажа како мотивациона алатка за интересот и трпеливоста на жените да ја завршат обуката.

Дали постигнавте поврат на инвестицијата од користењето на опремата и продажбата на производи?

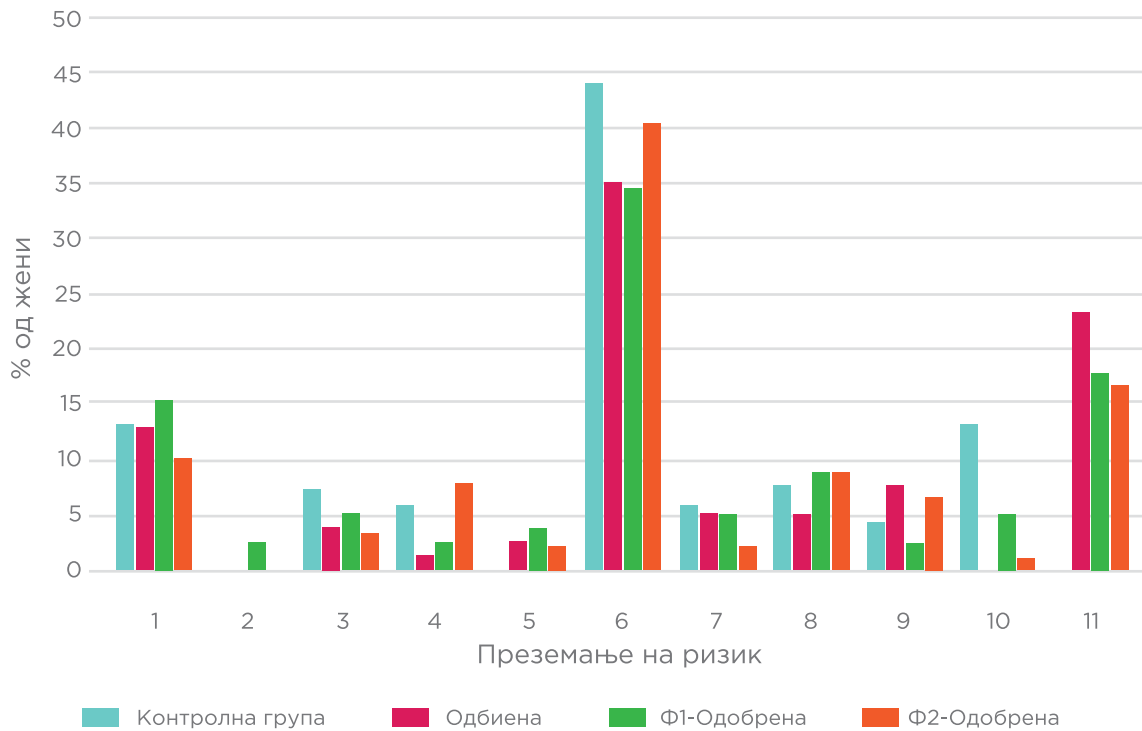
Ставови и перцепции на жените за мерката 115

- 13% од одобрената група: Задоцнетото исплаќање на мерката 115 има негативен публицитет за успешноста на мерката;
- 2,6% од одобрената група: Задоцнетото исплаќање на мерката 115 влијае на намалување на бројот на жени кои поднеле барање во вториот повик;
- 13% од одобрената група: Подобро би било да поднесев барање на првиот повик за износ од 3.000 евра отколку на вториот повик за износ од 6.000 евра;
- 13% од одобрената група: Подобро би било да поднесев барање на вториот повик за износ од 6.000 евра отколку на првиот повик за износ од 3.000 евра;
- 58,4% од одобрената група: Потребно е да се најде начин за дополнителна поддршка (развој на бизнисот) за да се изедначи разликата во износот од првиот (3.000 евра) и вториот повик (6.000 евра) за оние кои се пријавиле за првиот повик.

III ИЗБРАНИ РЕЗУЛТАТИ ОД ЕКОНОМСКИОТ ЕКСПЕРИМЕНТ „ЛАБОРАТОРИЈА НА ТЕРЕН“ (РАНДОМИЗИРАНИ КОНТРОЛНИ ИСТРАЖУВАЊА) ЗА ДА СЕ УТВРДАТ ПРЕФЕРЕНЦИИТЕ ЗА РИЗИК И ВРЕМЕ НА ЖЕНИТЕ

Преференции за ризик:

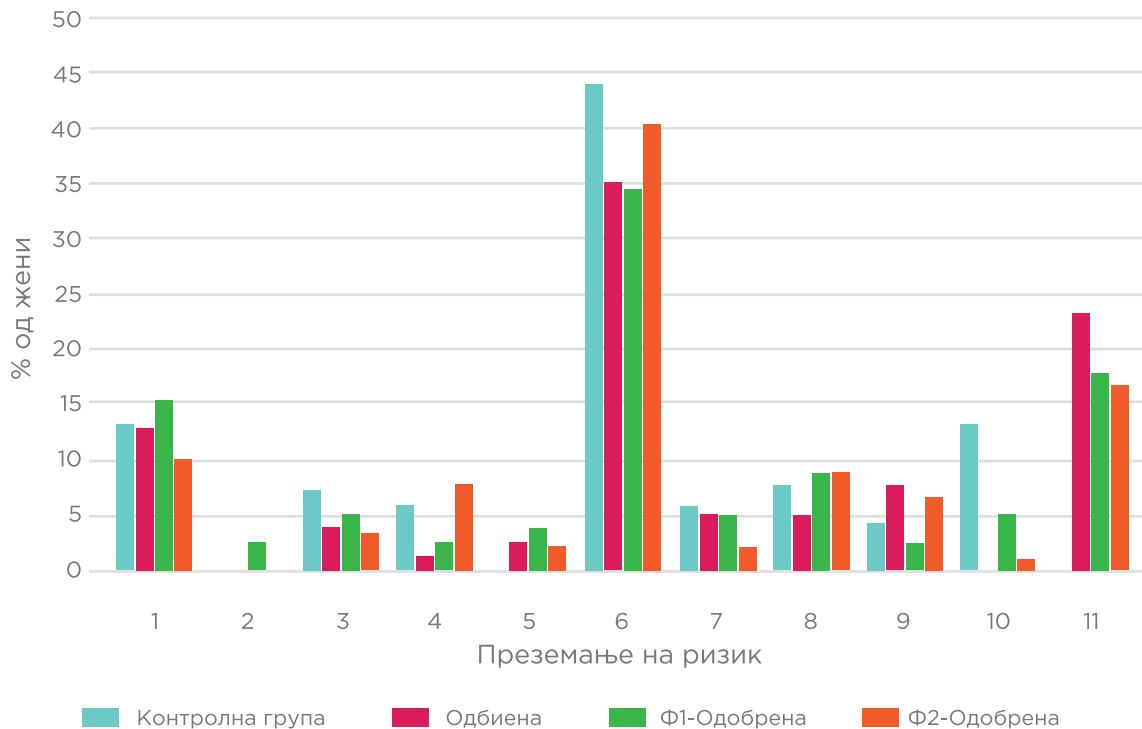
- Утврдивме дека кај жените во различните групи нема големи разлики во однос на наведената склоност за преземање ризик;
- Сепак, жените од контролната група покажуваат помала склоност кон преземање ризик од другите жени (нивната распределба на одговорите е поместена налево на скалата);
- Повеќето жени се близу до просекот во однос на склоноста за преземање ризик (т.е. блиску до неутралност во однос на преземање ризик).

Графикон 5 Распределба на одговорите за преземање ризик кај трите групи

Преференции за време:

- Утврдивме дека кај жените во различните групи нема големи разлики во однос на наведената ориентација за иднината;
- Повеќето жени не се изјасниле дека се ориентирани кон сегашноста; овој исход е добиен без разлика на групата.

Графикон 6 Распределба на одговорите за трпеливост ризик кај трите групи

Утврдивме дека кај жените во различните групи нема големи разлики во однос на наведената склоност за преземање ризик или трпеливоста. Повеќето жени се близу до просекот во однос на ризикот (т.е. блиску до неутралност кон ризик) и генерално се потрпеливи отколку нетрпеливи.

IV РОДОВО ОДГОВОРНА АНАЛИЗА НА ПОЛИТИКИТЕ И ПРОГРАМИ ЗА ЗЕМЈОДЕЛСТВО И РУРАЛЕН РАЗВОЈ

Северна Македонија е потписник на десетици документи за човекови права на Обединетите нации и Советот на Европа (МТСП, 2021), вклучувајќи ја и Конвенцијата на ОН за елиминација на сите форми на дискриминација против жените (CEDAW), со која се обврза да ја унапредува родовата еднаквост и зајакнување во земјата. Конвенцијата конкретно се однесува на прашањата со кои се соочуваат руралните жени и бара од државите членки да обезбедат соодветни ресурси и да ги поддржат. Главната законска рамка за родова еднаквост е предвидена со Законот за еднакви можности на жените и мажите, кој беше усвоен во 2006 година и изменет во 2012 година за да се формализира условот централната и локалната власт да ги вклучат родовите аспекти во стратешките планови и буџети. Освен тоа, правната рамка се состои од следните стратешки документи: Првата Национална стратегија за еднаквост и недискриминација (2012-2015) и Стратегијата за воведување родово одговорно буџетирање во Република Македонија (2012-2017) обете донесени во 2012 година; Стратегијата за родова еднаквост (2013-2020) и Националната стратегија за еднаквост и недискриминација (2016-2020) донесени во 2013 и 2016 година; во 2021 година земјата ја усвои Стратегијата за родова еднаквост (2022-2027) врз основа на која е изготвен Националниот акциски план за родова еднаквост (2022-2024) и Националната стратегија за еднаквост и недискриминација (2022-2026) беше усвоен во 2022 година.

Во однос на институционалната рамка за родова еднаквост, секторот за еднакви можности при Министерството за труд и социјална политика служи како централен механизам за родова еднаквост. Покрај оваа единица, постои и меѓусекторска консултативна и советодавна група за родова еднаквост за следење на усвоените стратегии за спроведување на родово одговорно буџетирање. Дополнително, координатор/ка и заменик координатор/ка за еднакви можности на жените и мажите се назначени од секое ресорно министерство за да ја вклучат родовата перспектива во стратешките планови и буџети, како и да ги следат ефектите и влијанието на нивните програми врз жените и жените и мажите.

Земјоделскиот сектор е регулиран со повеќе законски и подзаконски акти, меѓу кои најзначаен е Законот за земјоделство и рурален развој (ЗЗРР, 2010). Понатаму, неколку стратешки и оперативни документи ги дефинираат развојните цели и ја регулираат финансиската поддршка за земјоделството и руралниот развој: Националната стратегија за земјоделство и рурален развој 2021-2027 година, Националната стратегија за земјоделство и рурален развој 2014-2020 година, Програмите за рурален развој на Инструментот на ЕУ за претпристапна помош (ИПАРД) 2007-2013, 2014-2020 и 2021-2027 година и Националните програми за земјоделство и рурален развој. Овие документи ја вклучуваат родовата еднаквост и недискриминацијата како принципи. Анализата на родово одговорните аспекти во овие документи е сумирана во табелата подолу низ призмата на петте главни области.

Табела 3: Резиме на родово одговорни аспекти во стратешките документи, структурирани според петте главни области

Стратешки документи	Производство и ресурси	Приходи	Лидерство	Обем на работа
Закон за земјоделство и рурален развој (ЗЗРР, 2010)	Родовата перспектива (родот) е меѓу критериумите за избор на корисници (чл. 91)	Дополнителна помош за жените носителки на земјоделски стопанства (чл. 102, до 2012 година)	-Граѓанските организации (ГО) ги промовираат руралните жени признати како социјален партнер на МЗШВ (чл. 24) -Учество на жени во ЛАГ (чл. 89)	
Национална стратегија за земјоделство и рурален развој 2014-2020 (НСЗРР)	Приоритет се дава на проекти предложени од руралните жени со доделување дополнителни поени	Предложена мерка за обезбедување „континуирана поддршка за жени-активни членови на земјоделските стопанства“	-Го поддржува вклучувањето на жените во донесување одлуки во ЛАГ и во работни групи во МЗШВ -Поддржува основање групи на производители од рурални жените	

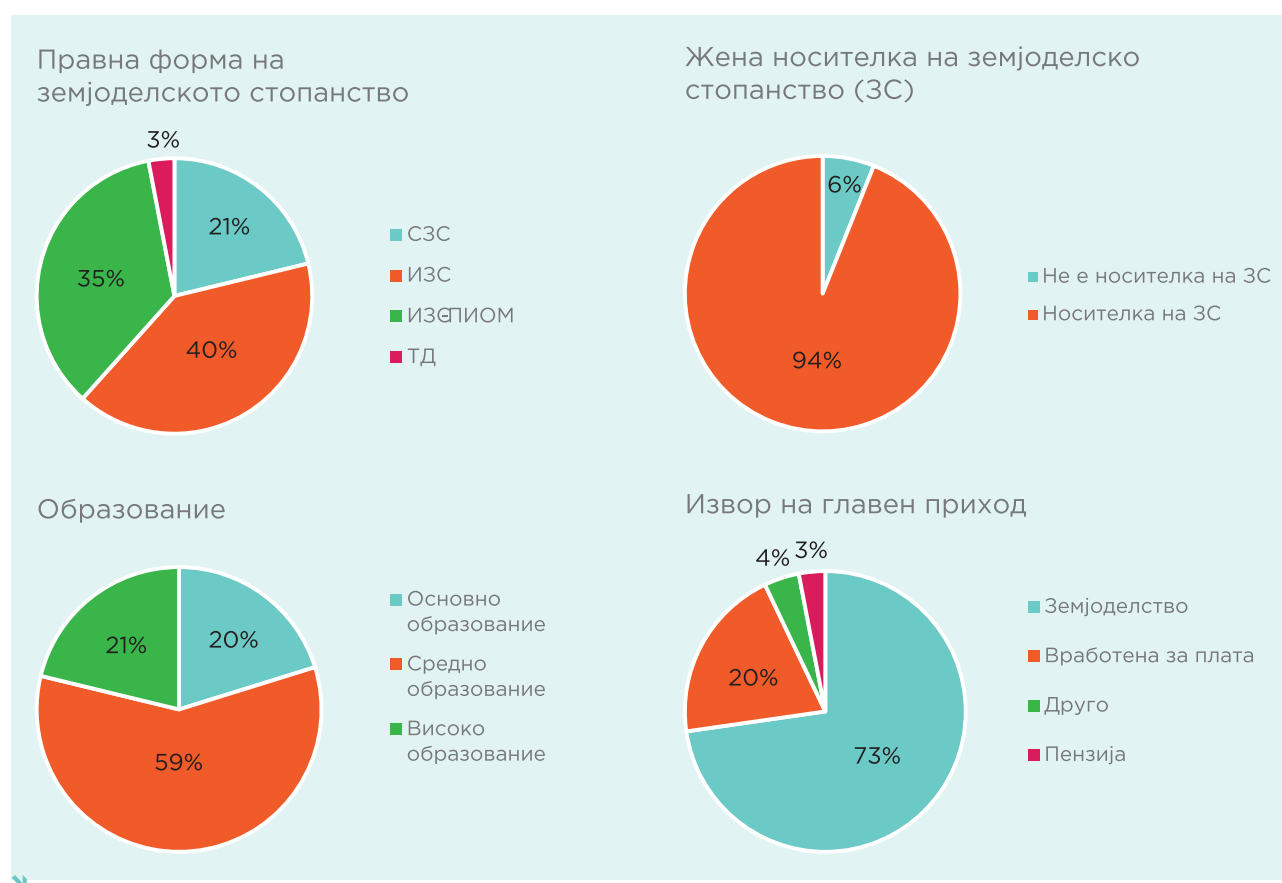
Стратешки документи	Производство и ресурси	Приходи	Лидерство	Обем на работа
Национална стратегија за земјоделство и рурален развој 2021-2027 (НСЗРР)	- Приоритет се дава на проекти предложени од руралните жени со доделување дополнителни поени -Приоритети во пристапот до советодавни услуги	-Поддржува проекти за диверзификација на приходите, со дополнителен поттик за апликантите од руралните средини. -Поддршка на економската активност на жените фармери со дополнителни директни плаќања, преку грант за преработувачки активности на фармата и поволности во рангирањето на проектите од новата ИПАРД програма.	Го поддржува формирањето на задруги од рурални женски	
Националните програми за земјоделство и рурален развој 2018-2020 (НПЗРР)		Ги операционализира мерките дефинирани во НСЗРР, планирано за 2020 година (М. 115)		
Национална програма за земјоделство и рурален развој 2021-2027 година (НПЗРР)		Ги операционализира мерките дефинирани во НСЗРР за периодот 2021-2027		
Инструмент на ЕУ за претпристапна помош за рурален развој (ИПАРД II)	Проекти поднесени од жени фармери се оценети со дополнителни поени во сите мерки		Жените преку ГО се вклучени во подготовка, имплементација, следење и евалуација на програмата	
Инструмент на ЕУ за претпристапна помош за рурален развој (ИПАРД III)	- Проекти поднесени од жени фармери се оценети со дополнителни поени во сите мерки -Имплементацијата на мерката LEADER ќе придонесе за унапредување на еднаквоста меѓу жените и мажите во пристапот до вработување и напредување во кариерата	-Спроведувањето на мерката LEADER ќе придонесе за промовирање на женското претприемништво	Вмрежување: вмрежување на ЛАГ, размена на најдобри практики и учење на нови пристапи за рурален развој	

IVa СОГЛЕДУВАЊА НА ЖЕНИТЕ ОД РУРАЛНИТЕ СРЕДИНИ ЗА АКТУЕЛНИТЕ НАЦИОНАЛНИ ПОЛИТИКИ И ПРОГРАМИ ЗА ЗЕМЈОДЕЛСТВО И РУРАЛЕН РАЗВОЈ

- Истражувањето вклучува **теренска студија** во која беа вклучени 100 жени ангажирани во земјоделското производство со цел да се проценат нивните ставови во однос на пристапноста и ефективност на програмите и мерките наведени во политиките за земјоделство и рурален развој.

Опис на примерокот

- Најголем дел од интервјуираните жени (94%) се носителки на земјоделското стопанство, како и индивидуални земјоделки меѓу кои земјоделките регистрирани според Законот за вршење на земјоделска дејност доминираат во примерокот (40%);
- Сè уште преовладува средното образование кај руралните жени (59% од вкупниот примерок), но опфатени се и жените со високо образование (21%);
- За најголем дел од интервјуираните жени, земјоделството е главен извор на приход за домаќинството (73%).

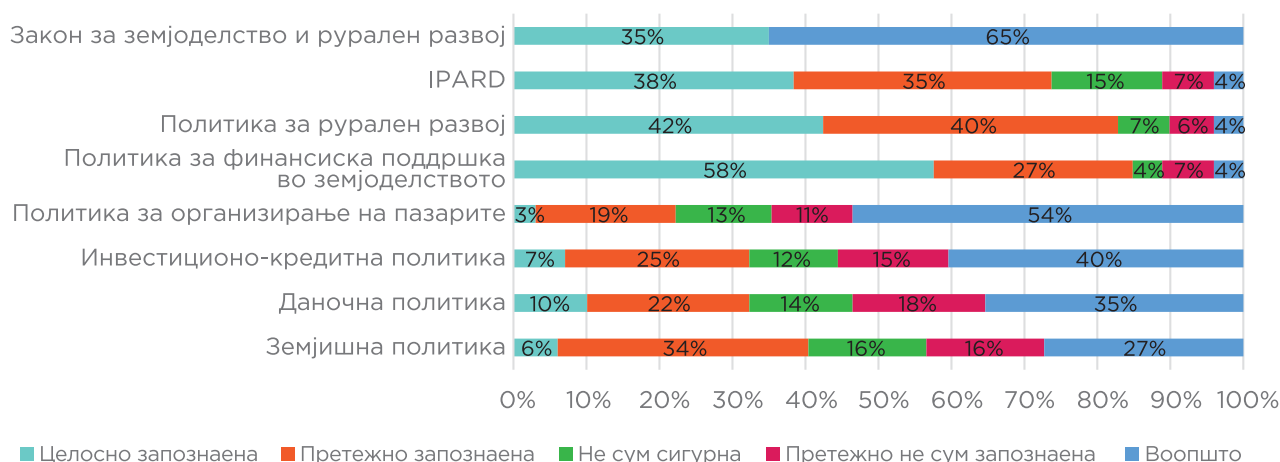

Графикон 7 Дистрибуција на жени-фармери според социо-економски аспект

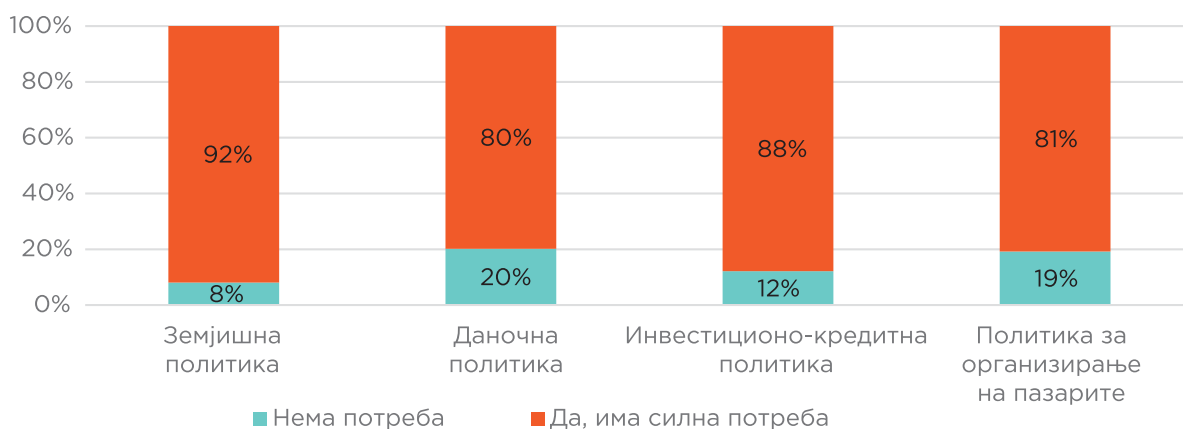
Перспективи на руралните жени за различни политики од значење за нив

- Повеќето од интервјуираните жени не се запознаени со општите политики за справување со прашањата на руралните жени, вклучувајќи го дури и Законот за земјоделство и рурален развој;
- Најголем дел од руралните жени се запознаени со политиките и програмите од кои најчесто имаат најголем бенефит, како што се Политиката и програмите за директна финансиска поддршка во земјоделството, политиките и програмите за рурален развој и ИПАРД;
- Од друга страна, речиси сите сметаат дека треба да се воведат родово одговорна мерка во политиките со кои не се целосно запознаени.

Дали си запознаена со различни политики кои се однесуваат на руралните жени?

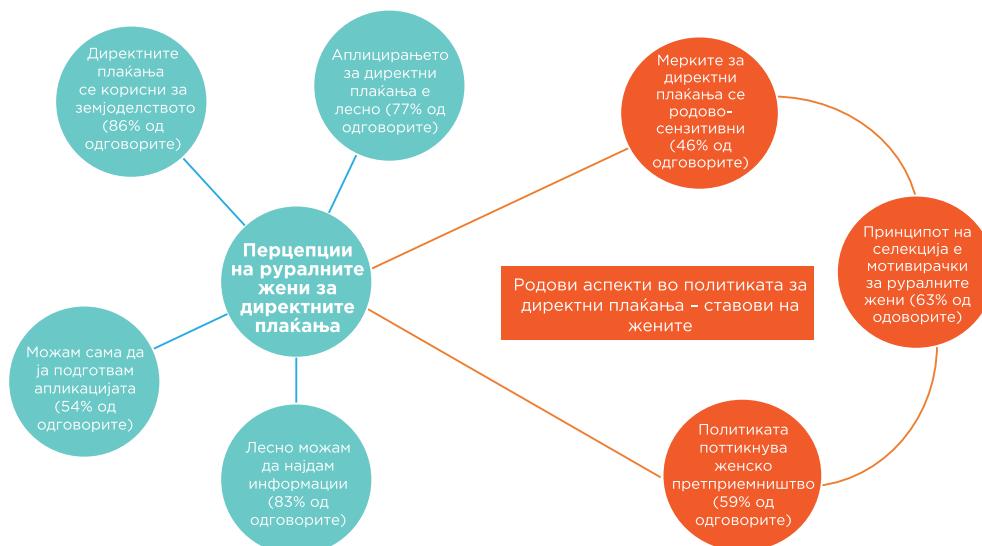
Дали треба да се воведат родово одговорни мерки кај овие политики?

Политика за директна финансиска поддршка во земјоделството

99% од интервјуираните жени се запознаени со директните плаќања.

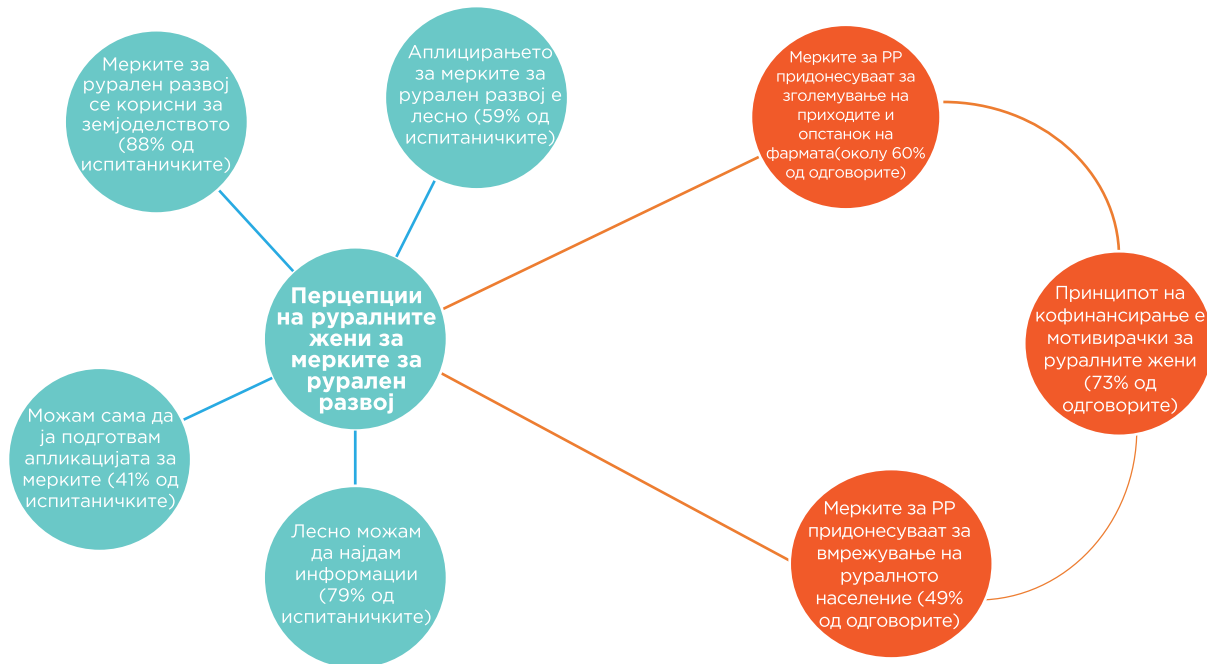
- 94% од нив не учествуваат во дефинирање на потребите за нови мерки;
- 6% индиректно учествуваат преку членување во асоцијации, здруженија, задруги, или преку членство во работни групи во МЗШВ.

Графикон 8 Перспективи на руралните жени за директни плаќања

Политика за рурален развој

- 99% од испитаничките се запознаени со мерките за рурален развој;
 - 94% од нив не учествуваат во дефинирање на потребите за нови мерки;
 - 6% индиректно учествуваат преку членување во асоцијации, здруженија, задруги, или преку членство во работни групи во МЗШВ.

Графикон 9 Перспективите на руралните жени за мерките за рурален развој

Мерката 115 од перспектива на руралните жени

- Најголем дел од интервјуираните жени (78,8%) се информирани за мерката 115 за активен женски член во земјоделското домаќинство. Некои избрани резултати се претставени подолу:
 - 72% од нив се пријавиле за оваа мерка;
 - 43% се корисници на мерката, а 12% се одбиени;
 - 11% од испитаниците не можат да ја искористат мерката поради зголемени цени и долг рок на плаќање;
 - 9% од нив немаат доволно финансиски средства за инвестицијата.
- 42,4% од жените се запознаени со мерката 112 и 27,7% со мерката 113, додека за овие две мерки се пријавиле 4% и 3%, соодветно.

ГЛАВНИ ЗАКЛУЧОЦИ

- Нема директен ефект на интервенциите од политиките врз зајакнувањето, но има позитивно влијание врз ставовите на жените, генерирањето приход и зајакнувањето на нивната положба во домаќинството.
- Области кои најмногу придонесуваат за незајакнувањето на жените во сите групи се членството во групи, обемот на работа и пристапот до/одлуката за земање кредити.
- За жените со најниско ниво на зајакнатост (контролна група), областа сопственост на средства има значаен придонес кон недоволната зајакнатост.
- Има поголема веројатност жените во земјоделскиот сектор да се откажат од широк опсег на економски можности поврзани со земјоделски одлуки, инвестиции, одлуки за кредитирање, лидерски и претприемнички одлуки итн.
- За жените кои се помалку склони кон преземање ризици или помалку ориентирани кон иднината има помала веројатност да се вклучат во претприемачки активности, дури и кога им е дадена можност.
- Спроведените интервенции од политиките треба редовно да се евалуираат за да се утврдат областите во коишто се потребни прилагодувања или унапредувања на дизајнот на политиката за да се осигура долгорочно влијание врз зајакнувањето на жените.
- Во краткиот временски интервал помеѓу интервенцијата и мерењето на зајакнувањето, не можеше да се утврдат никакви ефекти од интервенцијата. Затоа, се препорачува пилот тестирање пред спроведување на мерките од политиките, па дури потоа да се применат во поголем обем.

ГЛАВНИ ПРЕПОРАКИ

- **Континуирана поддршка и спроведување нови мерки:** Континуирано нудење поддршка и спроведување дополнителни родово одговорни мерки со партиципативен пристап. Овие мерки треба да обезбедат еднакви можности за различните групи на жени во земјоделството, земајќи ги предвид нивните специфични потреби: насочена поддршка за жените во најнеповолна положба.
- **Поефикасно споделување информации:** Подобрување на напорите за ширење информации за програмите за финансиска поддршка со цел повеќе жени да се запознаат со истите и да може да пристапат до овие ресурси.
- **Инвестирање во регионални стратегии за зајакнување:** Фокусирање на региони со пониски стапки на активно членство во групи и зајакнување. Креирање насочени интервенции за зајакнување на жените во овие области, приспособени на нивните уникатни околности и предизвици.
- **Зајакнување на институционалната соработка:** Нагласување на важноста од усогласување на системот на задолжителна и редовна соработка помеѓу институциите - креатори на политики. Ова опфаќа соработка во креирањето и следењето на политиките, како и унифицирање и поедноставување на документацијата потребна за ефективна примена на мерките.
- **Подобрување на иницијативите за обука:** Унапредување на програмите за обука за финансиска писменост, компјутерски вештини, маркетиншки вештини, дигитален маркетинг и други релевантни области. Користење методологија за процена на потребите за обука на земјоделките и да се вложат напори за активно вклучување на жените и мажите во заеднички обуки за меѓусебна поддршка и учество во идно заедничко донесување на одлуки.
- **Редовна процена на интервенциите од политиките:** Вршење периодични процени на интервенциите од политиките за да се идентификуваат области во кои е потребно прилагодување или унапредување. Да се размисли за спроведување вакви процени во интервали од 6 или 12 месеци, или подолго, во зависност од специфичната природа на спроведената интервенција.
- **Спроведување пилот тестирање пред спроведување на мерките од политиката, пред да се воведат во поширок размер, среднорочна евалуација како континуирана контрола и анализа по спроведувањето на мерката или програмата.**
 - Пилот тестирањето пред спроведување на мерката ќе ја поттикне евалуацијата на ефективност и потенцијалното влијание на мерките, идентификувањето потенцијални предизвици и усовршување на политиките врз основа на добиените повратни информации. Ќе се добијат суштински сознанија и ќе се утврди дека мерките се добро креирани и оптимизирани пред да се воведат во поширок размер.
 - Анализа по спроведувањето на мерките за да се проценат резултатите и влијанијата од досега имплементираните мерки на политиката. Оваа анализа ќе послужи како почетна точка за развој на нов циклус политички мерки.
 - Во согласност со современите практики на креирање политики, размислете за спроведување среднорочна евалуација како дел од тековните процеси на следење и контрола. Да се спроведува евалуација на мерката 115 како континуирана мерка со цел редовно оценување на нејзината ефективност и да се права прилагодувања за постојано унапредување на истата.

Избрана библиографија

- ✎ Alkire S. Meinzen-Dick R., Peterman A, Quisumbing A. Seymour G., Vaz A. (2013). The Women's Empowerment in Agriculture Index, World Development, Volume 52, Pages 71-91, Elsevier
- ✎ Cochard, F., Couprie, H. & Hopfensitz, A. Do spouses cooperate? An experimental investigation. Rev Econ Household 14, 1-26 (2016). <https://doi.org/10.1007/s11150-014-9276-3>
- ✎ Dimitrievski, D., Drichoutis, A., Georgiev, N., Gjoshevski, D., Janeska-Stamenkovska, I., Kotevska, A., Martinovska-Stojcheska, A., Nacka, M., Nayga, R., Simonovska, A. and Tuna, E. (2019). Measuring Women's Empowerment in Agriculture with Survey-based and Experimental Economics Method, Faculty of Agricultural Sciences and Food-Skopje, UN Women.
- ✎ Engel Ch. (2010). Dictator Games: A Meta Study. MPI Collective Goods Preprint No. 2010/07, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1568732> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1568732>
- ✎ Forsythe, R., Horowitz, J. L., Savin, N. E., & Sefton, M. (1994). Fairness in simple bargaining experiments. Games and Economic Behavior, 6(3), 347-369. <https://doi.org/10.1006/game.1994.1021>
- ✎ Nacka, M., Drichoutis, A.C. and Nayga, R.M. Jr. (2023) Women's empowerment and intra-household bargaining power: A lab-in-the-field experiment with agricultural households (во изработка)

Повеќе информации

Ова резиме на политиката го сумира сеопфатното емпириско истражување за накратко да се проценат опциите на политиката во врска со зајакнувањето на жените и родовата одговорност во креирањето политики за земјоделство и рурален развој.

Целото издание, објавено во форма на монографија, е достапно на:
http://www.fznh.ukim.edu.mk/fznh_un_woman

Информации за проектот може да се најдат на:
http://www.fznh.ukim.edu.mk/fznh_un_woman

За подетални информации, Ве молиме стапете во контакт со marina.nacka@fznh.ukim.edu.mk